

Varga Nádor Lajos rajza a sepsiszentgyörgyi Kiss János harangöntő házáról, amelyben Gábor Aron ágyúit szerelték össze

**ADATOK KISS JÁNOS HARANGÖNTŐDÉJÉNEK
FÖLDRAJZI HELYZETÉHEZ**

HATÁRVIDÉK 1762–1918

ÚJABB ADATOK A SEPISZENTGYÖRGYI KISS JÁNOS-FÉLE HARANGÖNTÖDE FÖLDRAJZI HELYZETÉHEZ

A helytörténeti hagyomány úgy emlékezik, hogy Kiss János harangöntődéje az Olt utcában a jelenlegi 20. (volt 18-as) szám alatti telken álló külsejében régi és alacsony, egykor emléktáblával megjelölt telken állott. Az öntődével kapcsolatos adatokat nemcsak a harangöntés szempontjából tartjuk fontosnak, hanem azért is, mert itt öntötte harangokból első ágyúit Gábor Áron. Az épületet – bár évtizedekkel ezelőtt mint műemléket emlegették – lebontották, s ma a ház helye az Olt utca 20-as szám alatti telek üres – nyugati részén – van és annak szerves része.

Az emléktáblát 1957-ben állították a sepsiszentgyörgyi magyar tanfelügyelők, egy időben a kökösi Gábor Áron-, a zágoni Mikes Kelemen- és az örköi Váradi–Bartalis emlékművel.¹ Később olyan információ birtokába jutottunk, miszerint az öntőde nem az általunk megjelölt helyen, hanem ugyancsak a ma 20-as házszám alatt levő, jó karban álló lakóház helyén állott.² 1974-ben a történész *Imreh István* egy Gábor Áronról szóló tanulmányában a következőket írta: „...a sepsiszentgyörgyi szóhagyomány szerint a Kiss család Olt utcai harangöntő műhelyében segédként dolgozik és a Várgödrében 1840-ben öntött szemerjai harang elkészítésében mint »kovácslegény« vesz részt Kis Péter mester mellett”³. Imreh István nem jelöli meg, hogy milyen dokumentumra alapozza állítását, az azonban igaz, hogy a szemerjai református eklézsia 1840-ben harangot öntet, s erre Kiss István harangöntő mesterrel kötöttek szerződést 1840 július 19-én.⁴

Tiboldi Zoltán sepsiszentgyörgyi muzeológus a Székely Nemzeti Múzeumban található könyvek 1848–49-es vonatkozású tulajdonosi-olvasói bejegyzéseiről közöl rövid tanulmányt.⁵ Felszeghi István Sepsiszentgyörgy történetéről szóló könyvében,⁶ K. Bogdán Gézától egy olyan, Kiss János műhelyére vonatkozó bejegyzést talált, amely szerint ez a műhely, az 1870-es években „a régi vásártéren volt, a templom alatt”. „Ha ezt az állítást sikerül igazolni – írja Tiboldi –, akkor az megkérdőjelezi eddigi ismereteinket, miszerint az említett harangöntő műhely, amelyben 1848-ban Bodvaj után és még Kézdivásárhely előtt

1 Pethő Sándor nyugalmazott magyar irodalom szakos tanár, akkori tanfelügyelő szóbeli közlése szerint (Sepsiszentgyörgy, 1990).

2 István Andor (1923–1985) szóbeli közlése (Sepsiszentgyörgy, 1980).

3 Imreh István: *Gábor Áron útban a forradalom felé*. 1848. Arcok, eszmék tettek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974, 230.

4 Cs. Bogáts Dénes: *Szemerja község és református egyházának története*. Sepsiszentgyörgy, 1943, 45. Itt jegyezzük meg, hogy Sepsiszentgyörgyön 1795 és 1872 között – a harangfeliratok szerint – három Kiss nevű harangöntő mester működött: Kiss János, fia Kiss István és unokája Kiss János. Adataink szerint a szabadságharc idején az unoka Kiss János működött, akinek 1856 és 1872 között készült harangjai ma is léteznek. Kiss Péter öntőmesterről eddig nem tudunk. A Kissek sepsiszentkirályi unitárius familia leszármazottai voltak. (Lásd. Kisgyörgy Zoltán: *Háromszéki harangok*. Csíkszereda, 1996).

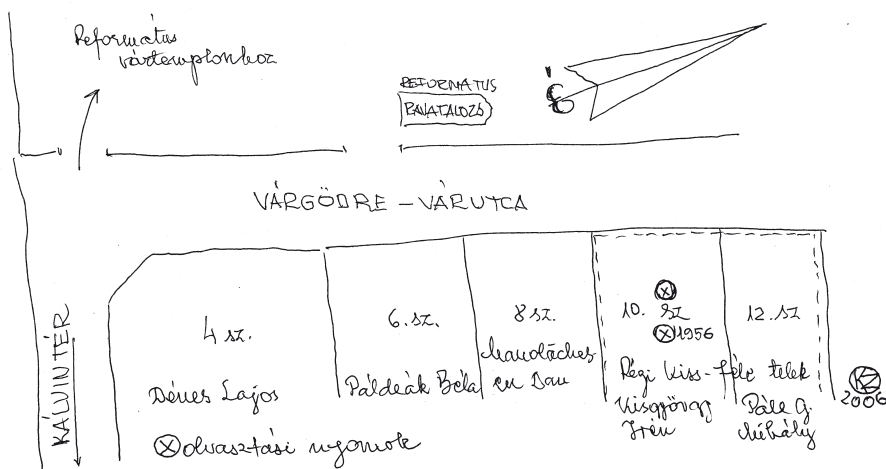
5 Tiboldi Zoltán: *1848–49-es vonatkozású bejegyzések a Székely Nemzeti Múzeumban*. Acta 1999. II. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000, 196–197.

6 Felszeghi István: *Adatok Sepsiszentgyörgy történetéhez, különös tekintettel a múlt század iparára*. Erdélyi Múzeum Egyesület XII. vándorgyűlése. Sepsiszentgyörgy, 1933. aug. 27–29-én. Kolozsvár, 1934.

öntöttek ágyút Gábor Áronék, az Olt utcában lebontott és emléktáblával megjelölt épületben lett volna. Ebben a bejegyzésben is sok valószínűség van, mert a harangöntő műhelyek leggyakrabban a templomok közelében létesültek. Az Olt utcában a Kiss harangöntők egyikének a lakása lehetett, de az is lehet, hogy a templom alatt maga az öntés történt (tehát az ágyúöntés is), míg az Olt utcai műhelyben az utólagos megmunkálás csupán”⁷.

A fentieket szeretnénk igazolni, mert e sorok írója 1955–56-ban a sepsiszentgyörgyi Várgödreben, a mai Vár utca 10. szám alatti telken édesapjával, néhai Kisgyörgy Bénéiammal (1896–1971) és testvéröccsével, Kisgyörgy Benjaminszal (1940–2002) az itt ma is álló Kisgyörgy-féle családi ház pincéjének ásása alkalmával vas- és bronzsalakot, holtstzenet és cserépedény-töredékeket talált, melyeket a helyszínre hívott Székely Zoltánnak, akkori múzeumigazgatónak átadtak. Az említett lakás előtti gyümölcsösökertben – a háztól 4 méterre – komposzt készítésére alkalmas 1,5 m mély gödör ásásakor a szerző testvéröccsével ismét rátalált a jelzett kultúr-rétegre. (Lásd a mellékelt helyrajzot). S hogy a szóban forgó telken (helyrajzi száma 1203/3 és 1203/4/a) vagy annak közvetlen közelében lehetett olvasztó vagy harangöntő műhely, azt az is bizonyítja, hogy a Vár utca 10. és 12. szám alatti telkek közös tulajdont képeztek. Nos, a 12-es házszám alatt – éppen egy Kiss nevezetű idős asszony élt, aki unokájára, Magyarai Lajosné Gondos Ibolyára íratta a telek ma 10-es házszám alatti részét. Tőlük vásárolta meg apám – Kisgyörgy Bénéiam és neje Sikó Irén – adás-vételi szerződéssel a szóban forgó telket, ami ma is a tulajdonunkban van.⁸

Ezek szerint megalapozottnak tartjuk azt a feltevést, hogy az említett két telek, de nincs kizárva, hogy az egész Dénes Lajos-féle (4-es házszám), a Páldeák Béla-féle (6-os házszám) és a Manolăchescu Dan nevén szereplő (8-as házszám) telkek is, a Várgödre sarkától fel a 14-es házszámú telekig, a XVIII. század végén és a XIX. század első kétharmadában a Kiss familia tulajdonában lehettek, vagy éppen ott, mint szabad területen, vasat, ötvözetet olvasztottak, vagyis öntöde működhetett.

7 Tiboldi Zoltán i. m. 196.

8 Lásd a közjegyző előtt kötött eredeti adás-vételi szerződést. Árkos, 1943. augusztus 3. (A szerző tulajdonában).